

Most akkor csütörtököt vallunk – vagy kudarcot mondunk? Szóláskeveredés, szótévesztés az élőbeszédben és a médiában

SULYOK HEDVIG

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Magyar és Alkalmazott

Nyelvészeti Tanszék

sulyok@jgypk.szte.hu

A média világa (legyen az papíralapú vagy internetes újság, tv, rádió), de sok élőbeszédbeli diskurzus is gyakran szokatlan hangzású és értelmű frazeológiai egységeket produkál: a hasonló szerkezetű és/vagy jelentésű szólások – különböző okok miatt – egyszerre aktiválódnak a mentális lexikonban és – kontaminálódva – szóláskeveredéseket hoznak létre, melyek gyakran képzavart is okoznak (*a tervünk kútba fulladt < kútba esett x kudarcba fulladt*).

A kontaminálódást az a körülmény is elősegítheti, ha a szólások valamelyik alkotóelemének a jelentése már elhalványult, szemantikailag meggyöngült, és az aktuális társadalmi-műveltségi viszonyok közt használójának nehezen értelmezhető, viszont felépítése, ritmusa hasonlít egy másik szóláshoz, szóláshasonlathoz (vö. *nem enged a huszonegyből [negyvennyolcból]; körbehordozza, mint a véres rongyot [kardot]*). A bulvársajtó, a divat- és gasztromagazinok, valamint a sportlapok hasábjain számtalan példát találunk az idiómakeveredésekre, csakúgy, mint a szótévesztésre.

A szótévesztésnek is számtalan oka lehet, gyakran paronimák között jön létre (*ökonomikus – ökumenikus, kézfogó – kézfogás*), de szótévesztés forrása lehet a világról, valóságról vallott téves ismeret is (*egyházfi – egyházfő; cölibátusban él – magányosan él*). A szólás- és szótévesztés nem csak műveltségi kérdés; az idősebb és középgeneráció még gyakrabban használ (vagy aktív-passzív szókincsében őriz) idiomatikus kifejezéseket, a fiatalabb nemzedék viszont – sokszor a régebbiek mintájára – újakat alkot, amelyek, bár efemer életűek, formagazdagságukkal, variabilitásukkal, szlenges hangulatukkal produktív réteget képezik az ifjúsági és diáknyelvnek (*Sok könyvtár közt elvész a fájl; Annyira vagy eredeti, mint egy fénymásolat; Betakarlak, mint Moszkvát a hó*). Az előadás több oldalról igyekszik megvilágítani a témát: a jelenség mögött ok-okozati viszonyokat, összefüggéseket keres – figyelembe véve a mentális lexikon szervezettségét is.

Kulcsszavak: *szóláskeveredés, szó- és jelentéstévesztés, paronima, mentális lexikon*